

2 Rikosten ilmitulo

Suurin osa kaikista yksityiseen henkilöön taikka kotitalouteen kohdistuneista väkivalta- ja omaisuusrikoksista jää tulematta poliisin tietoon ja tilastoimatta. Kansallisen uhritutkimuksen tietojen mukaan poliisitutkinta oli vuonna 2006 suoritettu kaikista haastateltavien mainitsemista vähintään lyönnin sisältäneissä väkivaltatapauksista 23 prosentissa.

Taulukko 46 Väkivalta- ja omaisuusrikosten ilmoittaminen poliisille 1980–2006

	Poliisitutkinta suoritettu haastattelutietojen mukaan	
	Väkivaltarikoksissa (vähintään lyönnin sisältäneet tapaukset)	Omaisuusrikoksissa
1980	6,2 %	17 %
1988	8,2 %	24 %
1993	11,7 %	36 %
1997	17,4 %	36 %
2003	15,3 %	41 %
2006	23,3 %	37 %

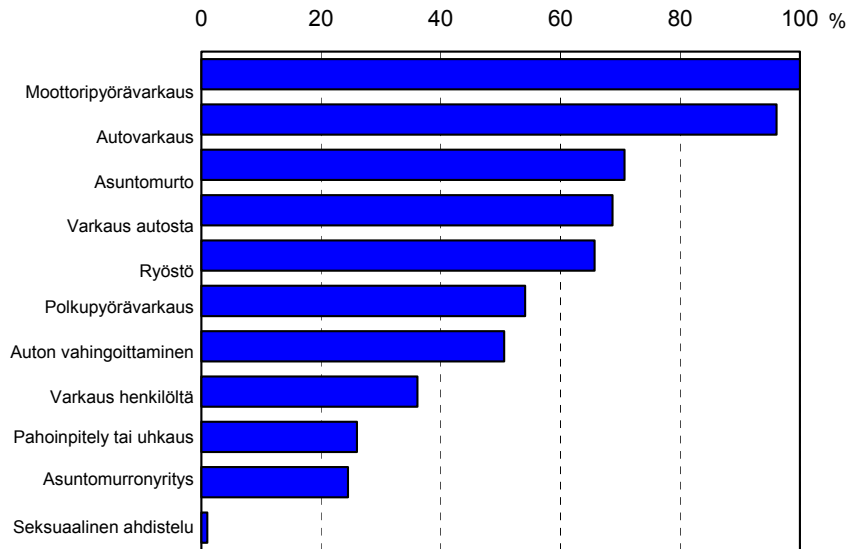
Lähteet: Heiskanen ym. 2001; Heiskanen ym. 2004; Sirén ym. 2007; vuoden 2006 uhritutkimuksen perusaineisto

Haastattelutiedot osoittavat myös, että rikosten ilmoittamisalttius on väkivallan osalta kasvanut vuodesta 1980 jopa nelinkertaiseksi ja omaisuusrikosten yli kaksinkertaiseksi. Nousu perustuu osaksi väestön tuntuvaan vanhenemiseen 1980-luvun alun jälkeen. Silti myös nuoret ilmoittavat kokemiaan väkivaltarikoksia selvästi useammin poliisille kuin aiemmin 1980-luvulla. Omaisuusrikosten kohdalla ilmoitusalttiuden nousun taustalla näyttää olevan myös vakuutusuojan paraneminen.

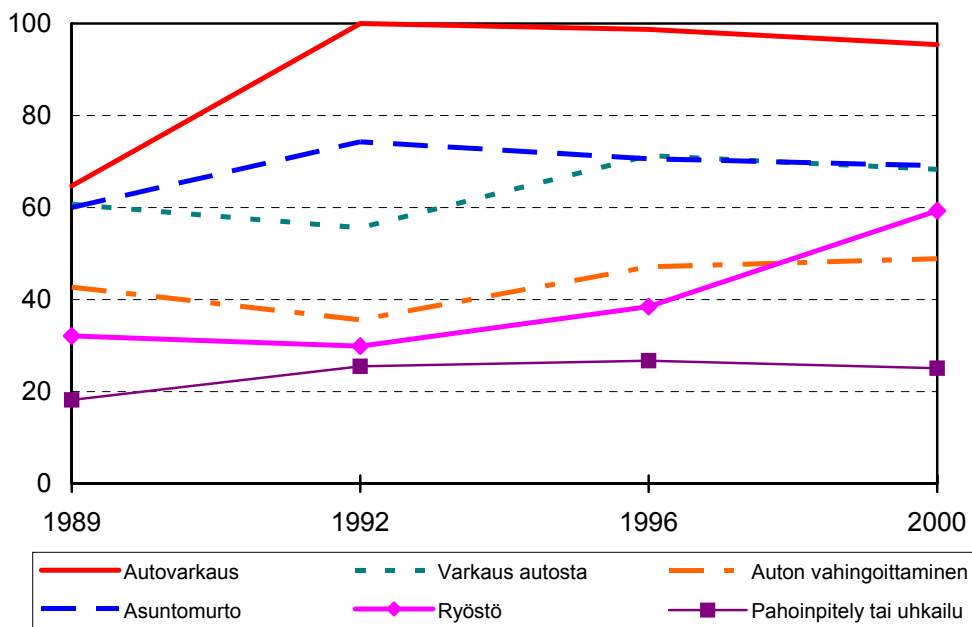
Aiemmin myös naisiin kohdistuvasta väkivallasta ilmoitettiin selvästi harvemmin poliisille kuin miehiin kohdistuvasta. Tämän on arveltu johtuvan siitä, että naisiin kohdistuva väkivalta on ollut tyypillisesti perhe- ja parisuhdeväkivaltaa, kun taas miehet joutuvat enemmän heille entuudestaan tuntemattoman aiheuttaman väkivallan kohteeksi. Vuotta 2006 koskevan tutkimuksen perusteella tilanne näyttäisi kuitenkin olevan tässä suhteessa muuttumassa, kun naisiin kohdistuneen väkivallan ilmoittaminen oli yli kaksinkertaistunut edellisiin mittauksiin verrattuna. Osin naisten tekemien rikosilmoitusten kasvu saattaa liittyä siihen, että naiset joutuvat nykyisin enemmän myös muun tyyppisen kuten työpaikoilla tapahtuvan väkivallan uhreiksi.

Rikosten ilmoittamiskäytäntöä on mitattu hieman erityyppisin kysymyksiin myös kansainvälisissä uhritutkimuksissa (vastaajilta kysyttiin suoraan, ”ilmoititteko tapauksen poliisille”, ks. Aromaa & Heiskanen 2000a). Kuviosta 108

ilmenee tiedot siitä, kuinka usein vastaajat olivat ilmoittaneet viimeksi sattuneen rikoksen poliisille. Kuvioista 109 ilmenee vuorostaan, kuinka ilmoittamiskäytäntö on muuttunut eräissä rikostyypeissä.

Kuvio 108 Viimeksi sattuneen rikoksen ilmoittaminen poliisille vuoden 2000 tutkimuksessa (% rikoksista)

Kuvio 109 Viimeksi sattuneen rikoksen ilmoittaminen poliisille vuosien 1989, 1992, 1996 ja 2000 kansainvälisissä uhritutkimuksissa

Lähemmin ilmoitusalttiuteen vaikuttaa – paitsi uhrin ikä – teon vakavuus, uhrin sukupuoli sekä ilmoituksesta saatavissa oleva hyöty. Tärkein rikosten ilmituloa selittävä tekijä on rikosten vakavuus. Omaisuusrikoksissa ilmoittamishalukkuutta selittäviä tekijöitä olivat vahinkojen määrä ja kohteen arvo, väkivaltarikoksissa vuorostaan vamman vakavuus ja tapauksen haitta-aste (ks. Rikollisuustilanne 1995–1996, 150). Myös sukupuoli vaikuttaa.

Omaisuusrikoksissa on omaisuuden vakuutusuojalla omaisuuden arvon ohella ilmoittamishalukkuutta lisäävä vaikutus. Esimerkiksi vakuutusyhtiöt asettavat yleensä rikosilmoituksen teon korvauksen saamisen edellytykseksi rikostapauksissa. Tärkein syy omaisuusrikosten ilmoittamiselle on vakuutuskorvauksen saaminen (37 % tapauksista vuonna 1997, Ks. Heiskanen ym. 2001, 16). Vakuutuskorvaus on etenkin automurtoja koskevissa rikosilmoituksissa keskeinen motiivi. Vastaavasti autoihin kohdistuvien rikosten ilmoitusalttiisuus oli omaisuusrikoksissa selvästi korkein.

Monet muutkin seikat kuten ilmoituksenteon helppous tai vaikeus, ilmoittajan sosiaalinen asema ja suhtautuminen rikollisuuteen sekä poliisiin vaikuttavat ilmoituksentekoalttiuteen. Niinpä esimerkiksi mahdollisuus jättää rikosilmoitus internetin välityksellä kasvattaa osaltaan ilmoitusalttiutta. Myös poliisin kyky selvittää rikoksia ja uhrien käsitys poliisin onnistumismahdollisuuksista vaikuttavat ilmoituksentekoalttiuteen. Edelleen merkitystä on sillä, kohdistuuko rikos yhteisöön vai yksityiseen ihmiseen. Yhteisöjen omaisuuteen kohdistuvat rikokset ilmoitetaan hyvin usein, etenkin ulkopuolisten tekijöiden yhteisöön kohdistamien rikosten tapauksessa, liki automaattisesti, ”viran puolesta” poliisille (vrt. Aromaa & Laitinen 1994). Vuosien 1974, 1980 ja 1988 rikosvahinkotutkimusten mukaan omaisuusrikosten rakenne muuttuu siten, että yhteisöuhrien osuus on jatkuvasti kohonnut. Tällä on oma erillinen vaikutuksensa omaisuusrikosten tulemiseen poliisin tietoon. Rikosten uhrien rakenteen muuttuminen on omalta osaltaan kohottamassa poliisin tietoon tulevien omaisuusrikosten määrää sitä kautta, että se pienentää piiloon jäävien rikosten osuutta.

Myös poliisin toimet vaikuttavat rikosten ilmituloon. Poliisin mahdollisuudet vaikuttaa ilmi tulleiden rikosten määrään ovat suurimmat nimenomaan sellaisissa rikoksissa, joissa mikään yhteisö tai kukaan yksityinen henkilö ei ole kärsinyt välitöntä vahinkoa. Valvontaa tehostamalla sekä uudella tavalla kohdentamalla poliisi voi saada tietoonsa enemmän tällaisia rikoksia. Sen sijaan vastaavilla toimilla lienee paljon vähäisempi vaikutus perinteisten väkivalta ja omaisuusrikosten ilmituloon. Näiden ilmitulo on riippuvainen ennen kaikkea uhrin omasta aktiivisuudesta ja ilmoitushalukkuudesta.